

Bilagor till utredningen

Pedagogisk verksamhet vid Västernorrlands museum

Delstudie 1: Omvärldsbevakning av läns museers pedagogiska verksamhet gentemot skolan

Delstudie 2: Behovsanalys av pedagogisk verksamhet gentemot skolan i Västernorrland

Dnr YLM 2021/14

Laura Brander

**VÄSTER
NORRLANDS
MUSEUM**

Innehåll

Delstudie 1: Omvärldsbevakning av läns museers pedagogiska verksamhet

gentemot skolan	3
Syfte och frågeställningar	3
Något om metodval.....	3
Analys av hemsidor.....	4
Intervjuer med museipedagoger	7
Samverkan	7
Likvärdighet.....	8
Digitalisering.....	9
Kopplingar mot läroplanen	10
Resurser	11
Framgångsfaktorer.....	11
Enkät angående finansiering av den pedagogiska verksamheten gentemot skolan.....	12
Sammanfattning	13
Bilaga 1: Webbsidor i delstudien.....	14
Bilaga 2: Intervjuguide	15

Delstudie 2: Behovsanalys av pedagogisk verksamhet gentemot skolan i

Västernorrland	16
Syfte och frågeställningar	16
Metod	16
Resultat	17
Nuläge.....	17
Länsmuseets roller	18
Målgrupper för läns museers verksamhet	18
Mål för läns museers verksamhet.....	18
Digitalisering.....	19
Nätverk för kulturarvspedagogiska frågor inom länet	20
Lokala platser i länet	20
Övrigt.....	21
Sammanfattande analys.....	22

Referenser	23
-------------------------	-----------

Delstudie 1: Omvärldsbevakning av läns museers pedagogiska verksamhet gentemot skolan

Under april-juni 2020 genomfördes en omvärldsbevakning av samtliga läns museers och tolv andra kulturarvsinstitutioners pedagogiska verksamhet gentemot skolväsendet. Detta gjordes inom ramen för utredningen om Västernorrlands museums pedagogiska verksamhet, där behov, mål och pedagogiska strategier för ökad likvärdighet för länets skolor varit i fokus. Omvärldsbevakningen innehöll tre delundersökningar: analys av kulturarvsinstitutionernas hemsidor, uppföljande intervjuer med museipedagoger samt en enkät via e-post om finansiering av den pedagogiska verksamheten hos läns museerna. Nedan beskrivs undersökningens utgångspunkter och därefter sammanfattas resultaten från de tre delundersökningarna.

Syfte och frågeställningar

Syftet med omvärldsbevakningen var att få en övergripande bild av hur läns museers pedagogiska verksamhet gentemot skolor ser ut. Målet var att skapa ett underlag för fortsatt arbete med den pedagogiska utredningen vid Västernorrlands museum genom att studera vad som görs på nationell nivå och för att plocka fram goda exempel av pedagogisk verksamhet i landet. Det föll naturligt in att studera just läns museerna, men för att få ett något bredare perspektiv togs även andra kulturarvsinstitutioner med i undersökningen.

De frågor som utgjorde utgångspunkten för omvärldsbevakningen var:

1. Hur presenterar läns museerna och de övriga valda kulturarvsinstitutionerna sin pedagogiska verksamhet på webben?
2. Hur arbetar några av dessa kulturarvsinstitutioner med pedagogiska frågor mot skolan och då särskilt när det gäller frågor som handlar om likvärdighet och digitalisering? Hur samverkar de med externa aktörer? Vilka framgångsfaktorer finns det?
3. Hur ser finansieringen och bemanningen för den pedagogiska verksamheten gentemot skolor ut hos läns museerna?

Något om metodval

För att kunna svara på dessa frågor valdes flera olika kvalitativa forskningsmetoder.¹ De utvalda metoderna var analys av webbsidor genom observation av struktur och innehåll, intervjuer med museipedagoger samt en enkät.

I den första delundersökningen, med syfte att besvara fråga 1, genomfördes en analys av kulturarvsinstitutionernas hemsidor. Inför analysen skapades en matris där olika parametrar skrevs in för att kunna jämföra innehållet på sidorna (se mer om matrisen i stycket *Analys av hemsidor* nedan). Det bör nämnas att hemsidorna observerades/analyserades under april-maj 2020, mitt under pågående coronakris. Flera av museerna hade stängt sin fysiska verksamhet

¹ Ett överordnat mål för de kvalitativa forskningsmetoderna är att nå insikt i olika fenomen, se exempelvis Dalen (2008).

och arbetade kanske mer än vanligt med innehållet på sina hemsidor. Detta innebär att nedslaget kan ha sett något annorlunda ut än om det hade gjorts bara några månader tidigare.

Efter analysen av hemsidorna valdes tio museer ut för att se lite närmare på hur deras pedagogiska verksamhet gentemot skolan ser ut (fråga 2). Som metod användes intervjuer av museipedagoger. Dessa tio museer valdes ut då de på sina hemsidor visade på goda exempel av pedagogiska aktiviteter och/eller upplägg. Några av dessa hade också arbetat en del med digitalisering, vilket den här utredningen är särskilt intresserad av. Här var det svårt att göra ett urval då det finns många goda exempel att välja mellan, men på grund av tidsramarna begränsades antalet till tio.

Intervjuerna var semistrukturerade, det vill säga de utgick från en i förväg bestämd frågeguide men med viss flexibilitet (Bryman 2011; Dalen 2008). Samtalet fick styra vilken ordning och vilken tyngd frågorna fick. Intervjuerna genomfördes via telefon eller via e-möten i verktyget Teams och tog ca 25–40 minuter i anspråk. Se mer i stycket *Intervjuer med museipedagoger* och bilaga 2 för intervjuguide.

Den tredje delundersökningen (fråga 3) bestod av en enkät som skickades ut via e-post till personer med funktion som administrativ chef eller controller vid länsmuseum. Endast länsmuseum ingick i den här delundersökningen då de antas ha mer liknande organisation och budget som Västernorrlands museum, än vad andra kulturarvsinstitutionerna har. Frågan om bemanning ställdes även i några av intervjuerna, om det fanns tid för detta utöver frågorna som var i fokus för just intervjuerna.

Analys av hemsidor

Den första delen av undersökningen bestod således av observationer och analys av samtliga länsmuseumers hemsidor, totalt 24 stycken (inklusive Skellefteå museum), samt tolv andra museers och kulturarvsinstitutioners hemsidor.² De tolv andra kulturarvsinstitutionerna valdes ut för att få en större bredd i undersökningen och för att det finns ett särskilt intresse för exempelvis digitalisering, samernas historia och för lika villkor hos uppdragsgivaren. Det fanns också ett intresse att få inspiration från större publikstarka museer från storstadsregionerna. De tolv hemsidorna som också togs med i undersökningen, förutom länsmuseumerna, är:

- Åjtte – svenskt fjäll- och samemuseum
- Arkivcentrum Värmland
- Armemuseum
- Forum för levande historia
- Göteborgs naturhistoriska museum
- Landsarkivet i Östersund
- Historiska museet
- Kvinnohistoriskt museum i Umeå
- Naturhistoriska museet
- Nordiska museet
- Skansen
- Världskulturmuseerna

² Undersökningen genomfördes av Jonas Byström och Laura Brander under perioden 20 april till 12 maj 2020.

En matris med ett antal parametrar togs fram i en webbaserad excel-fil för att underlätta sammanställningen och för eventuella jämförelser. Parametrar som inkluderades var följande:

1. Var på webbsidan finns information om pedagogisk verksamhet för skolor? Hur ser strukturen och rubriceringen ut?
2. Erbjuder museerna skolprogram, skolbesök och/eller visningar?
3. Erbjuder museerna lån av fysiska studielådor?
4. Finns det digitalt material i form av t.ex. lärarhandledningar?
5. Är innehållet på webbsidan kategoriserat efter ålder eller årskurs?
6. Nämnas vuxenutbildning/SFI på webbsidan?
7. Finns kopplingar mot läroplan i det presenterade materialet?
8. Kostnader för olika aktiviteter för skolor?
9. Kontaktuppgifter
10. Övriga kommentarer

Resultat

Genomgången visar att samtliga läns museer har en ingång för skolor på sina hemsidor. De flesta, 17 stycken, har det som en rubrik i sin huvudmeny (exempelvis *Lärande* eller *För skolor*).³ Av de andra tolv besökta hemsidor har alla utom en den pedagogiska verksamheten med i sin huvudmeny.

Upplevelsen är att det är viktigt att ha en ingång i huvudmenyn. På de hemsidor som hade valt att ha en rubrik för pedagogisk verksamhet på nästa nivå var det lite knepigt att hitta rätt, besökaren får då antingen söka eller gissa rätt huvudrubrik.⁴

Samtliga läns museer erbjuder visningar för skolklasser och 22 av 24 har särskilda så kallade skolprogram. Ett skolprogram kan innebära exempelvis en visning med efterföljande lektion eller olika verkstäder anpassade för skolelever. Hälften (12 av 24) av läns museerna erbjuder också skolbesök, det vill säga att museipedagoger åker ut till skolor om eleverna har svårt att ta sig till museet på egen hand. Ingen av de andra kulturarvsinstitutionerna som undersökts här erbjuder skolbesök, men samtliga har också skolprogram för klasser som besöker museet eller kulturarvsinstitutionen.

Nio av 24 läns museer erbjuder också studielådor eller särskilda väskor med kulturarvsföremål och annat material för utlån. Oftast är det helt kostnadsfritt och i ett fall kördes studielådorna till och med ut till skolorna (se [Sörmlands läns museum](#)).

På det samiska museets Åjttens hemsida kan besökaren på sidan *För barn och skolgrupper* se att de lånar ut en informationslåda innehållande föremål, bilder och samisk musik. Informationslådan finns också på tjugo andra museer runt om i landet, en lista över vilka bifogas. Tyvärr har flera av dessa museer ingen tydlig information på sin hemsida om att sådan studielåda finns till utlån, men idén är god för att få en större spridning över landet.

Mer än hälften (15 av 24) läns museer erbjuder digitala lärresurser i form av lärarhandledningar eller elevmaterial som kan printas ut som pdf eller läsas online. Sju av 24 gör kopp-

³ Rubrikerna varierar något, exempelvis används huvudrubrikerna *Skola*, *För skolor*, *Lärande*, *Pedagogik*, *Barn & skola*, *Unga & skola*. Underrubriker heter t.ex. *För lärare*, *För elever*, *Skolprogram*, *Visningar*, *Studiematerial*, *Bokning*, *Kontakt*.

⁴ Huvudrubriker som används då är exempelvis *Boka*, *Mer på museet*, *Regional verksamhet*, *Tjänster*, *Aktiviteter* samt *Verksamhet*.

lingar mot läroplanen och då är det oftast i just lärarhandledningarna som den kopplingen görs. Det ser olika ut hur stark kopplingen mot läroplanen är. Vissa läns museer (t.ex. Kulturen i Lund) är mer explicita och ger till och med sidhänvisningar till läroplanen, medan andra läns museer enbart kort anger att de arbetar utifrån läroplanen men visar inte alltid tydligt på vilket sätt.

Det är få läns museer som arbetar med några andra typer av digitala lärresurser än lärarhandledningar och studiematerial, men vi har två exempel, Stockholms läns museum och Västarvet. Stockholms läns museum, som ju är ett digitalt museum utan fysiska lokaler, hänvisar till ett [flertal mobilappar](#) som kan användas vid besök till olika kulturplatser i länet. Lärare kan på så sätt använda metoder för mobilt lärande med sina elever och materialet blir mer användbart och tillgängligt på fler platser inom länet. Vid Västarvet är det Göteborgs naturhistoriska museum som arbetar för närvarande med att ta fram streamade lektioner, se exempelvis erbjudandet om en [lektion om vilda djur](#).

Bland de tolv undersökta kulturarvsinstitutionerna som inte var läns museer hade flera lite mer avancerade digitala lärresurser. Naturhistoriska riksmuseet har digitala tipspromenader som du kommer åt med hjälp av en QR-kod. Arkiv & lärande har digitala lektioner med olika teman och länkar till autentiskt arkivmaterial. Forum för levande historia har interaktiva lektioner med t.ex. mentometerfrågor som kan genomföras digitalt i klassrummet (se t.ex. www.levandehistoria.se/demo). Världskulturmuseet i Göteborg jobbar mycket med film och annat digitalt material. De erbjuder också livesändningar för skolklasser under coronakrisen. Världskulturmuseerna har överhuvudtaget kommit långt i arbetet med digitalisering och har exempelvis inom projektet Human Nature byggt upp en hel webbplats om masskonsumtionens påverkan på vår planet där de lyfter frågor om omställningar och förhållningssätt för en mer hållbar värld (se humannatureskola.se).

19 av 24 läns museer kategoriserar material på webben utifrån ålderskategorier, även om det är ganska få som använder det som rubricering i menyn. Detta är en bra service för lärarna som då lätt kan hitta rätt nivå för bokning och rätt typ av material för lektionsplanering. Nästan hälften, 11 av 24 läns museer, erbjuder skolprogram eller visningar för SFI eller andra vuxenutbildningar. Då är det ofta skolprogram som erbjuds för högstadie- eller gymnasieelever men som anpassas utifrån gruppens behov.

Hur ser det ut med kostnader för skolor? Elva läns museer, dvs knappt hälften, ger sina skolprogram helt kostnadsfritt. I den här siffran har vi räknat med museer som inte angett information om kostnad, då förmodar vi att det är gratis.

Nio läns museer tar betalt per timme eller lektion, två läns museer anger att det är gratis på museet men uppsökande skolbesök innebär en kostnad. Ytterligare två läns museer anger att det är kostnadsfritt för skolor i regionen, men kostar för andra intressenter.

De högsta avgifterna, då vi tittar enbart på läns museerna, är 1000–2000 kr för ett skolprogram, men då ingår det att en museipedagog besöker skolan upp till en heldag. De lägsta avgifterna för ett skolprogram eller ett besök för en skolklass vid ett läns museum landar på 250–500 kr, beroende på tidsomfattning. Det mest förekommande priset för skolprogram ligger runt 500–900 kr.

De flesta läns museer har valt att ange kontaktuppgifter direkt till museipedagogerna och ofta finns det också bilder på dessa. Några museer har valt en mer anonym linje med en kontakta-dress via e-post eller ett formulär för bokning av skolprogram.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att alla läns museer har någon form av information till skolor, lärare och/eller elever på sina hemsidor. Många har också undervisningsmaterial, men det varierar hur mycket och vilken kvalitet materialet har. Det varierar också hur läns mu-seerna valt att presentera sitt material. I de flesta fall är hemsidorna väldigt tydligt anpassade till att ha lärare som målgrupp, medan barnen/eleverna inte är i fokus i lika hög grad för det som presenteras.

Det hade varit önskvärt att följa upp alla läns museer med en intervju men på grund av tidsra-marna behövdes ett urval göras. De museer som bedömdes intressanta att gå vidare med var de vars hemsidor presenterade upplägg, struktur och/eller innehåll på ett pedagogiskt sätt. Urvalet har alltså inte gjorts utifrån den faktiska pedagogiska verksamheten vid läns museerna utan enbart det som presenterats på hemsidan. De valda museerna hade exempelvis tydligt delat in materialet i kategorier för olika målgrupper (baserat på ålder/stadie) i kombination med att de lagt ut digitala lärresurser, vilket visar på ett intresse för digitalisering, eller gjort tydliga kopplingar mot läroplanen. De läns museer som valdes ut var:

- Hallands läns museer
- Jamtli
- Kulturen i Lund
- Regionmuseet i Kristianstad
- Stockholms läns museum
- Sörmlands läns museum
- Upplandsmuseet
- Värmlands läns museum

Av de övriga undersökta hemsidorna var det också några som stack ut, exempelvis Skansen, Armémuseum, Världskulturmuseerna samt Landsarkivet Östersunds och Föreningsarkivet i Jämtlands läns samarbets sida Arkiv & lärande. Här finns alltså flera pedagogiska upplägg att studera vidare, men i det här läget valdes Armémuseum och Världskulturmuseet i Göteborg ut som föremål för att gå vidare med. Hade det funnits mer tid hade det varit önskvärt att ge-nomföra fler intervjuer även med andra kulturarvsinstitutioner.

Intervjuer med museipedagoger

Tio intervjuer med museipedagoger från de ovan nämnda museerna genomfördes således i maj-juni 2020. Syftet med intervjuerna var att få större förståelse för hur de arbetar med pe-dagogisk verksamhet gentemot skolan. Ämnen som särskilt stod i fokus var samverkan, likvär-dighet och digitalisering, men även frågor om kopplingen mot läroplanen och resurser för pe-dagogisk verksamhet berördes.

Samverkan

På vilket sätt samverkar ni med regioner, kommuner, skolor eller lärare i regionen?

De allra flesta museer som deltog i en intervju deltar i nätverk av något slag, ofta med reg-ionen eller kommunen som samordnare. Nätverken verkar fungera olika bra men i de fall där de lyckats få till ett tydligt syfte, en kontinuitet samt högt deltagande, så upplevs nätverket

också som en framgångsfaktor för den pedagogiska verksamheten gentemot skolan. Samverkan på alla nivåer underlättas med ett fungerande regionalt nätverk. De museer som för tillfället inte ingick i något regionalt nätverk med tydligt syfte uttryckte önskemål om att kunna göra det.

Samverkan sker också mot enskilda lärare och skolor, andra kulturinstitutioner och med kommuner. Även om detta ofta fungerar bra så upplevs de mer individbaserade kontakterna som problematiska då det lätt blir sårbart.

I några enstaka fall samverkar museet också med högskolor och universitet i närområdet, då framförallt med lärarutbildningar. Dessa samverkanssatsningar upplevs som något mycket positivt av de intervjuade.

Två intressanta samverkansformer bör särskilt nämnas. Vid Kulturen i Lund ges en [lärarfortbildning](#) där lärare utbildas för ett "körkort" för att kunna besöka museet på egen hand. Detta har bidragit till ett kontinuerligt samarbete med lärare som återkommer med klasser år efter år. Värmlands museum har något som de kallar för [Care of](#), då museet besöker en kommun under en hel vecka. Syftet är att nå ut till hela länet och för att träffa skolor och elever med fokus på kommunens egna kulturarv och historia. Detta sker i samverkan mellan de olika verksamheterna inom museet. Care of-teamet träffar först rektorerna i den kommunen som är på tur, sedan sker möten med lärare och elever.

Likvärdighet

Hur fungerar den pedagogiska verksamheten gentemot skolan utifrån tanken om likvärdighet för regionens kommuner och skolor?

Svaren visar att det verkar finnas skillnader i hur museerna uppfyller sitt uppdrag att nå hela länet. Flera ansåg att det fanns särskilda utmaningar i detta och att de nådde främst skolor och elever i sin egen hemkommun och närliggande kommuner. Hallands museer ansåg dock att de är en bra bit på väg att nå alla kommuner i hela länet. Två faktorer som påverkat den positiva förändringen är att regionen bekostar skolornas resor i samband med museibesök och att museet testat att ge skolprogram gratis. Då märktes en tydlig ökning för besök från kommuner längre bort. Detta tillsammans med ett välutvecklat regionalt nätverk som bidragit till en kontinuerlig dialog om kulturarvspedagogiska frågor angavs som framgångsfaktorer för ökad likvärdighet. Även Jamtli och Upplandsmuseet angav gratis bussresor som en faktor som påverkat likvärdigheten tydligt i positiv riktning.

Stockholms länsmuseum har också upplevt ökad likvärdighet de senaste åren då de medvetet arbetat med det digitala museet samt uppsökande verksamhet, då de saknar fysiska museilokaler. Pedagogerna åker ut till skolor i hela länet och genomför aktiviteter på plats under en hel skoldag. Detta upplevs positivt för likvärdigheten av den intervjuade pedagogen. Även museipedagogen vid Värmlands museum menar att deras metod med Care of, där de systematiskt besöker kommunerna i länet, har ökat möjligheterna för likvärdighet och tillgänglighet avsevärt. Upplandsmuseet har relativt nyligen (under coronakrisen) startat uppsökande verksamhet och även här uppfattas detta som något positivt för likvärdigheten. Jamtli bedriver i viss mån också uppsökande verksamhet, i de fall där skolor inte kan besöka de fysiska museilokalerna, trots gratis bussresor.

Sörmlands länsmuseum upplever att de har svårt att nå hela länet med sina skolprogram, men menar att de studielådor som finns till utlån utnyttjas av skolor i hela regionen.

Digitalisering

Hur jobbar museerna med digitalisering?

Alla de pedagoger som intervjuats berättar att museerna arbetar med digitalisering av de pedagogiska aktiviteterna, men det sker i tämligen olika grad. Samtidigt som det finns en uppfattning att det fysiska mötet och den tredimensionella upplevelsen är av stor vikt, så ses digitaliseringen som en möjlighet att bredda verksamheten och att nå ut till fler kommuner och skolor. Flera museer arbetar medvetet med att tillgängliggöra digitalt material i form av filmer, lektionsplaneringar och lärarhandledningar på sina hemsidor. Stockholms länsmuseum är sedan 2018 ett digitalt museum utan publika lokaler och har därför naturligt arbetat med digitalisering av både utställningar och pedagogisk verksamhet. De har både genomarbetade handledningar och appar som kan användas, med fokus på olika platser i länet, samt uppsökande verksamhet.

Världskulturmuseet i Göteborg har jobbat länge med digitala lärresurser och planerar att fortsätta med det i framtiden. Webbplattformen Human nature skola är en större satsning om hållbar utveckling där webben används som stöd för skolan att arbeta med olika teman inom ämnet. Film varvas med text, bilder, frågeställningar och annat material för klasser att arbeta med (se humannatureskola.se).

Museipedagogerna menar att deras verksamhet förändrats i och med coronakrisen, men det har skett i olika grad. Vissa museer har anpassat sin verksamhet ganska mycket och vill fortsätta med arbetet även efter krisen, medan andra känner att det kanske är mer tillfälligt. De anpassningar som gjorts handlar mestadels om framtagande av nytt eller kompletterande material i form av film, lektionsplaneringar och lärarhandledningar. Något enstaka museum har inte gjort någon anpassning alls, utan stängt den pedagogiska verksamheten helt under våren 2020.

Hur vill museerna jobba med digitalisering i framtiden?

Samtliga museer som deltog i intervjuerna menar att de vill fortsätta arbeta med digitalisering, även om intresset är olika starkt. Hallands länsmuseum önskar att kunna följa upp klassernas museibesök via exempelvis Facetime. På Jamtli finns också tankar om att kunna anordna virtuella möten med skolklasser. De skulle gärna se en blandning mellan synkrona träffar i realtid och inspelat visningsmaterial och lärresurser som kan användas asynkront.

Regionmuseet i Kristianstad vill jobba mer strategiskt och strukturerat med digitalisering. De känner ett behov av kompetensutveckling för att kunna göra det, bland annat behöver de fler som kan webben. De vill också genomföra digitala utställningar som kopplas till olika platser i länet.

Stockholms länsmuseum menar att skolor är intresserade av det digitala men vill jobba mer mot det analoga. Museet skulle vilja satsa mer på film och förbereda fler lektionsplaneringar med frågor och uppgifter på webben för viktiga platser i lokalsamhället. Värmlands museum vill också ta fram filmer som kan användas i samband med deras koncept Care of, med koppling till lokala platser i de olika kommunerna i länet. Armémuseum har under coronakrisen arbetat en del med film och planerar för fler produktioner längre fram, men känner också ett behov av kompetensutveckling, särskilt inom just film. Även Kulturen i Lund vill spela in film, men då snarare i marknadsföringssyfte än i utbildningssyfte.

Sörmlands länsmuseum vill utöka sina befintliga skolprogram med före och efter-material, och paketera det till en helhet. De tänker en kombination av fysiska träffar och aktiviteter som stöds av digitalt material på webben, vilket också skulle ge bättre förutsättningar för ökad likvärdighet i regionen.

De utmaningar och hinder som nämns i intervjuerna är bland annat tidsbrist, kompetensbrist och visst ointresse för digitala verktyg och arbetssätt. Tidsbristen är ett påtagligt hinder för ökad digitalisering. Vid flera museer är det relativt få personer som arbetar med de pedagogiska frågorna och det är också sällan på heltid. Tillsammans med viss osäkerhet och bristande kompetens har utgången ofta varit att arbetet för digitala lösningar i verksamheten skjuts upp i framtiden. En önskan om kompetensutveckling eller införande av funktioner som jobbar mer och tydligare med den digitala verksamheten uttrycks av några av de intervjuade. Det kommer också fram att vissa kollegor och även några av de intervjuade själva är ointresserade av digitala arbetssätt då de menar att det inte kan komma i närheten av det fysiska mötet som metod för förmedling av kulturarv.

En fråga som hade varit intressant att ställa men som av tyvärr inte kom med är frågan var museerna hämtar sin inspiration? I intervjun med museipedagogen från världskulturmuseet i Göteborg kom det dock fram att de tittat på utländska kulturarvsinstitutioner och då framförallt British Museums material för att komma vidare med sitt egna arbete.

Kopplingar mot läroplanen

Hur jobbar museerna med kopplingen mot läroplanerna?

Samtliga intervjuade museipedagoger anger att de jobbar mot läroplanen på ett eller annat sätt och att innehållet i deras skolprogram alltid ska ha en koppling mot minst ett ämne. I några enstaka fall då t.ex. en kommun önskat ett skolprogram med särskilt innehåll kan kopplingen mot läroplanen bli svagare.

På museernas hemsidor är kopplingen mot läroplanen synlig i olika grader. Som redan nämnts ovan i redovisningen av hemsidorna så är vissa läns museer (t.ex. Kulturen i Lund) mer explicita och ger till och med sidhänvisningar till läroplanen, medan andra läns museer enbart kort anger att de arbetar utifrån läroplanen, men visar inte tydligt hur. I intervjuerna blev det tydligare varför museerna valt olika sätt att förhålla sig till läroplanen i sitt material. Pedagogen vid Kulturen i Lund berättade att de relativt nyligen förändrat sitt sätt att presentera skolprogrammen och hen upplevde att den mer detaljerade kopplingen mot läroplanen utifrån färgkoder och sidhänvisningar uppskattades av lärarna. Men det finns en viss osäkerhet kring om det möjligtvis är för detaljerat? Anledningen till att göra på det här sättet var dels att det var en service mot lärare som ofta upplevdes som stressade, dels att även andra målgrupper än lärare kunde ha nytta av den detaljerade informationen (exempelvis rektorer som beslutar över medlen).

Vid ett av de museer som valt att inte ange hur materialet på webben var kopplat mot läroplanen angav pedagogen att det var ett medvetet val. Anledningen att inte nämna kopplingen på ett tydligt sätt var att lärarna ju är experterna och att de mycket väl känner till kopplingen utan att museet behöver ange det explicit.

En av de intervjuade museipedagogerna upplevde en viss ambivalens i arbetet med läroplanskopplingen. Det var enligt hen självklart att följa läroplanen, men att synliggörandet av det arbetet inte var helt konsekvent. "Ibland skriver vi ut kopplingen, ibland inte", säger pedagogen.

Att de i vissa fall valt att inte göra hänvisningar i detalj berodde ofta på tidsbrist och osäkerhet, men ibland också på att det tar textutrymme från annan information som kanske behövde prioriteras. En annan pedagog var inne på liknande spår, att det är en balansgång. Museet hade tidigare tydliga kopplingar mot läroplanen i sitt material, men upplevde att lärarna inte brydde sig så mycket om det. Därför togs det bort, men nu var pedagogen inne på att de borde tänka om igen och arbeta in kopplingar mot läroplanen i det materialet som finns på webben.

Vilka ämnen jobbar museerna mot?

I överlag är det vanligast att skolprogram och pedagogiskt material kopplas mot SO-ämnena, och då särskilt historia och samhällskunskap, men det är också relativt vanligt med kopplingar mot svenska, bild och slöjd. Andra ämnen som pedagogerna arbetat mot har varit teknik och hemkunskap. Samtliga som nämnt något om skolämnena menar att de skulle vilja jobba mer medvetet mot flera ämnen, kanske tematiskt, för att kunna bredda innehållet i sin verksamhet och för att nå fler lärare.

Resurser

De åtta olika läns museerna som ingick i intervjustudien hade allt från två till fem medarbetare som arbetar med pedagogisk verksamhet gentemot skolan i varierande grad. Samtliga intervjuade arbetade även med andra verksamhetsområden vid sitt museum. Det verkar vara så att ju färre pedagoger det finns, i desto högre grad arbetar de också med pedagogiska frågor, men ingen gjorde det på heltid.

Några av museerna tyckte att de hade lagom antal pedagoger men de flesta ansåg att de borde vara fler för att ha tid för utveckling av den pedagogiska verksamheten. Då det är ont om tid får ofta just utvecklingsinsatser stå tillbaka. Ytterligare en utmaning som nämndes av några var bristen av kompetensutveckling och att få museipedagoger har en längre pedagogisk utbildning.

Sörmlands läns museum har för närvarande fem personer som arbetar med pedagogisk verksamhet mot skolan och detta upplevdes positivt av den intervjuade pedagogen. Ju fler personer desto fler input och idéer. Men ingen av kollegorna hade huvudansvaret för samordningen, vilket upplevdes som ett hinder. Dessutom arbetar var och en av dessa med pedagogiska frågor i tämligen låg grad (uppskattningsvis 20–40%), så det är ytterligare en faktor som gör att utvecklingen blir långsam.

Framgångsfaktorer

De genomförda samtalen pekade på vissa framgångsfaktorer för den pedagogiska verksamheten gentemot skolan vid de museer som intervjuats. Flera av dessa faktorer handlade om samverkan och likvärdighet. Nedan sammanfattas några av de faktorerna som pedagogerna upplever som mest positiva för sin verksamhet:

1. Nätverk inom regionen (exempelvis nätverket med kommunernas kultursamordnare samt Hallands läns museer i Halland). Nätverk ökar förutsättningar för kommunikation och för att information ska kunna spridas på ett bra sätt. På så sätt blir det också lättare att jobba mot hela regionen.
2. Samverkan med kommuner via särskilda satsningar (t.ex. [Kulturnyckeln i Kristianstad](#))
3. Subventionerade resor. Om resor bekostas av regionen ger det fler besök och större likvärdighet inom länet (t.ex. Hallands läns museer, Upplands museum och Jamtli).

4. Lärarfortbildning så att lärare kan besöka museet med sina klasser på egen hand (exemplet med "körkortet" vid Kulturen i Lund). Detta sänker tröskeln till att just dessa lärare ska besöka museet med sina klasser, vilket också kan ge ringar i vattnet.
5. Uppsökande verksamhet (t.ex. Care of vid Värmlands museum och uppsökande verksamhet vid Stockholms länsmuseum). Om skolorna inte kan komma till museet, kan museet komma till skolorna. Skolbesök verkar upplevas som något mycket positivt för likvärdigheten men kan vara ganska kostsamt att genomföra. Ett hinder som t.ex. Jamtli upplevde var att det är långt till de mest avlägsna skolorna i Jämtland. Här skulle museet vilja utveckla digitala komplement till skolbesöken.
6. Ett välbalanserat program och varierande utbud av aktiviteter och material. Exempelvis Sörmlands länsmuseum upplevde att en blandning av ett fast utbud som ges årligen kombinerat med tillfälliga program var ett lyckat koncept. Det fasta utbudet var välarbetat med gott rykte, detta gav också skjuts till andra aktiviteter vid museet.

Enkät angående finansiering av den pedagogiska verksamheten gentemot skolan

I maj 2020 skickades en e-postenkät bestående av fyra frågor till samtliga läns museer för att ta reda på hur den pedagogiska verksamheten gentemot skolan finansieras och vilka eventuella prioriteringar som görs hos läns museerna. Frågorna löd så här:

1. Vad har ni för årsbudget för er pedagogiska verksamhet gentemot skolan?
2. Vilka kostnadsposter ingår i budgeten (anställda, digitala system, materialkostnader etc)? Eventuella intäkter?
3. Hur många tjänster har ni inom pedagogisk verksamhet? (Om det är så att en och samma person arbetar både med pedagogiska frågor gentemot skolan och andra museipedagogiska frågor, gör gärna en uppskattning hur stor andel av tjänsten)
4. Vilka delar av skolan prioriterar ni inom er pedagogiska verksamhet? Förskola, grundskola, gymnasiet, vuxenutbildningar, särskola?

Svarsfrekvensen var låg då endast sju av 24 museer svarade. Svaren redovisas nedan.

Årsbudget, kostnader och intäkter

Årsbudgeten ligger vanligen mellan ca 1 och 3 miljoner kronor varav den största kostnadsposten är personal. Förutom personal anges också material och i vissa fall resor som kostnadsposter. Flera av museerna har intäkter i form av avgifter som skolor betalar vid besök, men dessa täcker sällan hela kostnaderna. Några få nämner andra slags intäkter, då i form av externa avtal med SFI, projektmedel och medel från Skapande skola.

Antal tjänster

Utifrån svaren på enkäten, men också under de intervjuer som genomfördes, framgår det att museipedagoger sällan arbetar endast inom den pedagogiska verksamheten. Ofta har man även andra ansvarsfrågor, och då kan det handla om allt från andra pedagogiska frågor till utställningar, projekt med mera.

I de svaren som inkom kan vi se att det oftast finns minst två personer som arbetar med pedagogisk verksamhet gentemot skolan. Det finns flera exempel där det finns 4–5 personer som är involverade i det pedagogiska arbetet men i varierande grad, 20–75%. Vid ett länsmuseum

finns det hela tio personer som arbetar med pedagogiska frågor och visningar för skolklasser, fem på heltid och fem på deltid.

Prioriterade områden

Två museer anger att de prioriterar alla former av skola och alla åldrar av skolelever. Ett museum anger att grundskolan är högst prioriterat, följt av gymnasium och förskola.

Två museer anger att de gör prioriteringar utifrån regionens och kommunernas behov i stället för ålder, t.ex. att de under ett år jobbar med ett särskilt utsatt område.

Ett annat museum svarar att de gör årliga prioriteringar både utifrån ålder och särskilda behov men även geografiskt i länet. Genom särskilda satsningar i de kommuner som har svårt att komma till museet så arbetar man med att få in de eleverna också.

Sammanfattning

De frågor som utgjorde utgångspunkten för omvärldsbevakningen var:

1. Hur presenterar länsmuseumerna och de övriga valda kulturarvsinstitutionerna sin pedagogiska verksamhet gentemot skolan på sina hemsidor?
2. Hur arbetar några av dessa kulturarvsinstitutioner med pedagogiska frågor och då särskilt när det gäller frågor som handlar om likvärdighet och digitalisering? Hur samverkar de med externa aktörer?
3. Hur ser finansieringen och bemanningen för den pedagogiska verksamheten gentemot skolan ut hos länsmuseumerna?

Har delundersökningarna kunnat svara på dessa frågor och hur kan resultaten sammanfattas?

Fråga 1 har kunnat besvaras genom den tämligen omfattande undersökningen av länsmuseumernas och ytterligare tolv kulturarvsinstitutionernas hemsidor. Det finns både likheter och skillnader i hur den pedagogiska verksamheten gentemot skolan presenteras och på vilken detaljnivå. Många har information till skolor samlat under en och samma huvudrubrik, men vissa har valt att placera informationen under en huvudrubrik som inte alltid är logisk för sammanhanget. De flesta länsmuseumerna arbetar med att presentera olika skolprogram på webben och ofta finns det också digitala lärresurser knutna till skolprogram. Detta kunde ses hos mer än hälften (15 av 24) av länsmuseumerna och det var oftast lärresurser i form av lärarhandledningar eller elevmaterial som kan printas ut som pdf eller läsas online. Det är få länsmuseumerna som arbetar med några andra typer av digitala lärresurser än lärarhandledningar och studiematerial, men bland de tolv övriga kulturarvsinstitutionerna hade flera lite mer avancerade digitala lärresurser, t.ex. Naturhistoriska riksmuseet (digitala tipspromenader) och Världskulturmuseet i Göteborg (exempelvis film och livesändningar samt webbplatsen Human nature skola).

Sju av 24 länsmuseumerna gör kopplingar mot läroplanen och då är det oftast i lärarhandledningarna som kopplingen görs. En iakttagelse som gjordes var att koppling mot läroplanen eller läroplaner gav ett intryck av tydlighet och professionalitet, likaså att materialet var indelat i olika kategorier utifrån målgrupp (exempelvis stadier i skolan, F-3 eller 4-6). De exempel som sedan valdes ut till fördjupande intervjuer visade på antingen ett pedagogiskt upplägg på själva sidan eller att materialet som presenterades på sidan hade en god pedagogisk ansats till exempel med utgångspunkt i olika målgrupper och läroplanernas formuleringar. Digitalisering av lärresurser var också något som lockade oss till att titta närmare på några av muse-

erna. Något som helt missades i studien av webbsidorna var bildmaterialet. Det skulle naturligtvis vara intressant att analysera på något sätt i framtiden, hur museernas hemsidor använder bilder i den pedagogiska verksamheten.

Fråga 2 har delvis kunnat besvaras genom de intervjuer som genomförts. Undersökningen visar på att samverkan är viktig för likvärdigheten och att digitalisering sker i mycket olika omfattning. De flesta intervjuade pedagoger menar att de vill jobba mer med både samverkan och digitalisering, men att det är ett långsamt kontinuerligt arbete.

Den tredje frågan har varit svår att besvara i sin helhet då det kom in tämligen få svar. Men de svaren visar på att det varierar ganska mycket mellan hur stor budget länsmuseumerna har för sin pedagogiska verksamhet och att de personer som arbetar med pedagogiska frågor inriktad särskilt mot skolor inte gör det på heltid.

Framgångsfaktorer som bör tas med i denna utredning är flera. Kopplingen mot läroplanen i arbetet med den pedagogiska verksamheten är en viktig faktor. Variationen av aktiviteter och lärresurser samt tillgängliggörande på webben är en annan. En tredje är strukturerad samverkan med regionen och med kommunerna på olika nivåer. Då det gäller finansiering och budget så nämns gratis eller subventionerade bussresor som en faktor som ökat likvärdigheten i regionen, ibland i kombination av gratis skolbesök eller planerade virtuella aktiviteter.

Bilaga 1: Webbsidor i delstudien

Samtliga webbsidor besöktes under maj- och junimånad 2020.

Länsmuseer

Blekinge museum: <http://www.blekingemuseum.se/pages/165>

Bohusläns museum: <https://www.bohuslansmuseum.se/for-skolan/>

Dalarnas museum: <http://dalarnasmuseum.se/verksamhet/for-skolan/>

Gotlands museum: <https://www.gotlandsmuseum.se/skolklass/>

Hallands kulturhistoriska museum: <https://www.museumhalland.se/skola/>

Jamtli: <https://www.jamtli.com/larande/>

Jönköpings länsmuseum: <https://jonkopingslansmuseum.se/lar-och-upptack/for-larare/>

Kalmar läns museum: <https://www.kalmarlansmuseum.se/pedagogik/>

Kulturen i Lund: <https://www.kulturen.com/skola/>

Kulturparken Småland: <https://kulturparkensmaland.se/unga-och-skola/>

Länsmuseet i Gävleborg: <http://lansmuseetgavleborg.se/for-skolan>

Norrbottnens museum: <https://norrbottnensmuseum.se/skola.aspx>

Regionsmuseet Kristianstad: <http://www.regionmuseet.se/skola.html>

Stockholms länsmuseum: <https://stockholmslansmuseum.se/larande/>

Sörmlands museum: <https://www.sormlandsmuseum.se/boka/for-forskola-och-skola/>

Upplandsmuseet: <https://www.upplandsmuseet.se/skola/studiematerial/#>

Värmlands museum: <https://varmlandsmuseum.se/mer-pa-museet/for-larare/>

Västerbottnens museum: <https://www.vbm.se/barn-skola/>

Västergötlands museum: <http://vastergotlandsmuseum.se/skola-pedagogik/>

Västmanlands länsmuseum: <https://www.vastmanlandslansmuseum.se/skola>
Västarvet: https://www.vastarvet.se/tjanster_och_projekt/pedagogik--utställningar/
Örebro läns museum: <https://www.olm.se/skola-och-visningar.html>
Östergötlands läns museum: <http://ostergotlandsmuseum.se/educationpages/20>

Övriga kulturarsinstitutioner

Åjtte: www.ajtte.com

Arkivcentrum Värmlands: www.tidsresan.se

Armémuseum: www.armemuseum.se

Forum för levande historia: www.levandehistoria.se

Göteborgs naturhistoriska museum: www.gnm.se

Historiska museet: <https://historiska.se>

Kvinnohistoriskt museum: www.kvinnohistoriskt.se

Föreningsarkivet i Östersund och Landsarkivet i Östersund: www.arkivochlarande.se

Naturhistoriska riksmuseet: www.nrm.se

Nordiska museet: www.nordiskamuseet.se

Skansen: www.skansen.se

Världskulturmuseet: www.varldskulturmuseet.se

Bilaga 2: Intevjuguide

Digitalisering

- Hur jobbar ni med digitalisering?
- Hur har coronakrisen påverkat er verksamhet?
- Hur tänker ni framåt i tiden?

Samverkan

- På vilket sätt samverkar ni med regionen, kommuner, skolor eller lärare i regionen?
- Hur ser det ut med likvärdigheten i regionen, när ni alla kommuner? Vilka faktorer påverkar likvärdigheten eller bristen på det?
- Hur skulle ni vilja göra i framtiden?

Koppling mot läroplanen

- Vi har sett att ni har en hel del bra material på webben, med ett pedagogiskt upplägg och bra lärarhandledningar. Hur har ni jobbat med kopplingen mot läroplanerna?
- Vilka ämnen jobbar ni mot?

Resurser

- Hur många pedagoger har ni som jobbar mot skolor? Hur ser behovet ut? Om du fick önska fritt, hur skulle det se ut då?
- Har ni avgift på era aktiviteter? Om ja, hur reagerar skolor/enskilda lärare på att ni tar ut en avgift?

Framgångsfaktorer

- Vilka eventuella framgångsfaktorer upplever du att ni har för er pedagogiska verksamhet gentemot skolan?

Delstudie 2: Behovsanalys av pedagogisk verksamhet gentemot skolan i Västernorrland

Under hösten 2020 genomfördes en behovsanalys som gick ut på att ta reda på vilka behov och önskemål som länets kommuner har på den pedagogiska verksamheten vid Västernorrlands museum. Delstudien innefattade intervjuer med ledningen av kommunernas kultur- och skolförvaltningar. Nedan beskrivs undersökningens utgångspunkter och därefter sammanfattas resultaten.

Syfte och frågeställningar

Delmål 2 för projektet om Västernorrlands museums pedagogiska verksamhet var att genomföra en behovsanalys i de sju kommunerna i länet. Syftet var att ta reda på vilka behov och önskemål kommunerna har då det gäller den pedagogiska verksamheten som läns museet ska bedriva gentemot skolan och hur de ser på möjligheterna att öka likvärdigheten i länet. Frågor som ställdes initialt var:

1. Vilka behov har kommunerna gällande läns museets pedagogiska verksamhet, i förhållande till läroplan och skolornas eget uppdrag?
2. Vilka möjligheter har skolorna idag för att kunna ta del av museets verksamhet?
3. Vilken roll och vilka mål bör museet ha i förhållande till skolornas uppdrag?

Metod

Som metod har semistrukturerade intervjuer med efterföljande kvalitativ analys använts (se Dalen 2008 om intervju som forskningsmetod). Intervjuer har genomförts med samtliga sju kommuner i länet; Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge och Örnsköldsvik.

Kontakt togs med varje kommuns skol- och kulturchef, via telefon eller e-post, för att boka in en tid för intervju. För fyra av kommunerna bokades intervjutid direkt med skolchef och kulturchef, men för de andra kommunerna har medverkan delegerats till andra, av respektive chef utsedda kontaktpersoner. För Sollefteå, Timrå och Härnösand genomfördes ett gemensamt samtal för kultur och utbildning, medan för de andra kommunerna har det varit separata samtal för de olika förvaltningarna. Totalt blev det alltså elva intervjuer/samtal.

Inför varje intervju skickades projektplanen samt ett antal frågor via e-post så att informanterna skulle kunna förbereda sig inför samtalet. Frågor som ställdes var:

1. Nuläge: hur samverkar ni med läns museet idag? Hur samverkar ni med andra kultur- arvsinstitutioner i din kommun eller i länet? Hur ser samverkan ut mellan kulturförvaltningen och utbildningsförvaltningen?
2. Vilken eller vilka roller har läns museet i förhållande till skolornas uppdrag?
3. Vilka målgrupper bör prioriteras?
4. Vilka långsiktiga mål bör den pedagogiska verksamheten gentemot skolan vid läns museet ha?
5. Vilka kortsiktiga mål och aktiviteter gynnar skolornas uppdrag?
6. Digitalisering - hur ställer ni er till museet som en fysisk lärmiljö kontra digital lärmiljö? Vilka tankar har ni kring digitalisering av museets pedagogiska verksamhet?

7. En idé är att starta ett nätverk för kulturarvspedagogik inom länet; vad anser du om det och på vilken nivå bör ett sådant nätverk verka? Chefer, skolenheter, kulturarvsinstitutioner, lärare?
8. Det finns önskemål om att läns museet ska i sin pedagogiska verksamhet gentemot skolan lyfta lokala platser i länets alla sju kommuner. Vad skulle kunna vara intressant att lyfta i just din kommun?

Alla frågor ställdes dock inte vid varje möte då det ibland fick prioriteras bland frågorna pga tidsbrist. Samtalen pågick mellan 30 och 60 minuter. Längden varierade beroende på hur många personer som deltog, på mängden information och på hur mycket tid den intervjuade helt enkelt kunde undvara. Utredaren förde minnesanteckningar under tiden och vid slutet av varje intervju sammanfattades anteckningarna så att den medverkande kunde ta ställning till om innehållet i anteckningarna stämde överens med det sagda.

Resultat

Nedan sammanfattas resultaten från intervjuerna under teman nuläge för samverkan, läns museets roller, målgrupper, kort- och långsiktiga mål för den pedagogiska verksamheten, digitalisering, nätverk, lokala platser och övriga frågor.

Nuläge

Hur samverkar ni med läns museet idag?

Svaren varierar men det är övervägande ingen eller lite samverkan med läns museet i dagsläget, detta anger fem kommuner. Den samverkan som sker är ofta personberoende och fragmentarisk. Två kommuner anger att de relativt nyligen deltagit i olika projekt tillsammans med läns museet.

Några kommuner har ändå en viss typ av mer organiserad samverkan med läns museet. Kramfors kulturchef berättar att kommunen har en kontinuerlig dialog med läns museet både på chefs- och på verksamhetsnivå. Örnsköldsvik och Sundsvall har kontakt med läns museet via nätverket för museichefer. Härnösands kommun är en av stiftelsebildarna för läns museet så där sker samverkan mer naturligt utifrån ett uppdragsgivarperspektiv.

Hur samverkar ni med andra kulturarvsinstitutioner i din kommun eller i länet?

I Sundsvall och i Örnsköldsvik där det finns stadsmuseer finns en mer kontinuerlig samverkan mellan kommunen och museerna. Museerna ligger under kulturförvaltningarna så detta är naturligt, men även utbildningsförvaltningen i Sundsvall ingår numera i ett samarbete inom den så kallade skolkulturplanen där samverkan mot kulturarvsinstitutionerna i kommunen är en viktig del. Kramfors kommun samverkar med Häxmuseet i Prästmon, och Sollefteå kommun med Nämforsens hällristningsmuseum.

Hur ser samverkan ut mellan kulturförvaltningen och utbildningsförvaltningen?

Kan förbättras, anger Ånge och Örnsköldsvik. Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall och Timrå anger att de har en bra kontinuerlig dialog med naturliga samarbetsytor. I Härnösand finns en modell för samverkan kring kultur i skolan och i Kramfors finns samarbete inom exempelvis Skapande skola. Även Sollefteå arbetar mycket med Skapande skola och har också en samarbetsgrupp inom barn- och kulturfrågor. I Sundsvall pågår arbetet med skolkulturplanen och i Timrå samarbetar skolförvaltningen och kulturenheten kring olika projekt, bland annat inom scenkonst och bibliotek.

Länsmuseets roller

Vilken eller vilka roller har länsmuseum i förhållande till skolornas uppdrag?

Det finns en mängd olika roller som länsmuseum förväntas eller önskas ha, enligt de samtal som genomförts med representanter för de olika kommunerna. Den kanske mer klassiska kunskapspridande rollen kommer naturligtvis upp i samtalen, men det finns också en önskan om att länsmuseum skulle kunna axla en mer strategisk och samordnande roll i länet. Länsmuseum skulle exempelvis kunna driva kompetensutveckling för både museipedagoger och lärare och fungera som en spindel i nätet för kulturarvsinstitutioner och kulturarvs pedagogiska frågor. En kommun uttrycker länsmuseum roll som "möjliggörare för skolans måluppfyllelse" och häri kan inläsas både en stöttande och en uppsökande roll gentemot skolan. I flera samtal nämns också att museer i allmänhet har en viktig roll då de erbjuder schemabrytande aktiviteter. Det finns alltså ett värde i sig att elever kan delta i aktiviteter som sker utanför skolans lokaler. Länsmuseum har alltså en viktig roll i att fungera som en lärmiljö utanför klassrummet. En kommun undrar om det kanske finns större behov av att länsmuseum skulle ha en stöttande roll mot andra museer i länet, snarare än mot skolan?

Det verkar som att i de kommuner där det inte finns ett eget stadsmuseum är förväntningarna på färdiga skolprogram något högre. Den roll som länsmuseum förväntas ha är stöttande och kunskapspridande, men också samordnande. Länsmuseum ska kunna erbjuda färdiga paketslösningar och lektionsplaneringar med tydliga kopplingar mot läroplanen, anser flera av de mindre kommunerna. Kramfors, Örnsköldsvik och Sundsvall önskar att länsmuseum skulle ha en mer strategisk drivande roll inom kulturarvs pedagogik i länet, då gärna via ett nätverk. Kramfors bildningsförvaltning föreslår också en roll där länsmuseum skulle kunna verka som ett nav för samverkan mellan olika kulturarvsinstitutioner i länet och hur de tillsammans ska kunna nå fler skolelever.

Målgrupper för länsmuseum verksamhet

Vilka målgrupper bör prioriteras?

På frågan vilka målgrupper som länsmuseum bör prioritera är svaren snarlika men samtidigt något spretiga. Kommunerna verkar vara tämligen överens om att barn och ungdomar nås på bästa sätt via deras lärare. Vilka åldrar som ska prioriteras finns det däremot olika åsikter om. Alla kommuner utom en nämner grundskolan som främsta målgrupp och då mellan- och högstadiet något oftare än lågstadiet. Vid fyra samtal nämndes gymnasiet som en viktig och tämligen bortglömd målgrupp. Två kommuner anser att det kanske hellre bör vara de yngre åldrarna än de äldre som är i fokus, via förskola och förskoleklass. Även satsningar på elever med annat modersmål än svenska och SFI nämns av ett par kommuner.

Satsningar på andra grupper av elever som annars inte får ta del av kulturupplevelser nämns också, för att stärka demokratiaspekterna. Det kan vara elever som kommer från hem där kultur och kulturarv inte har någon självklar roll, eller elever från kommuner som inte har något eget museum. En kommun vill inte heller prioritera mellan olika målgrupper utan anser att alla åldrar är lika viktiga, men att aktiviteterna kanske bör se olika ut för de olika åldrarna.

Mål för länsmuseum verksamhet

Vilka långsiktiga mål bör den pedagogiska verksamheten gentemot skolan ha?

En rad olika förslag kom fram vid samtalen:

- Ökad digitalisering: material, lärresurser och aktiviteter online, även virtuella möten. Utveckla webben.
- Närhetsprincipen: fokus på kulturarv i hela länet, t.ex. skolprogram för lokala geografiska platser och kulturmiljöer i närheten av skolorna, men även uppsökande verksamhet.
- Skolans måluppfyllelse: bygga upp färdiga paketlösningar utifrån läroplanerna och tydligt visa på denna koppling.
- Samordnande strategisk kraft för utveckling av kulturarvspedagogik i länet.
- Skapa förutsättningar för olika skolor i länet att samverka och träffas, interaktivitet mellan skola-skola-länsmuseum, inte bara skola-länsmuseum.
- Nationellt och internationellt perspektiv, samverkan med museer och skolor i och utanför Sverige.

De tre översta punkterna kom fram vid nästan samtliga samtal, vilket tyder på att det finns en viss samsyn hos kommunerna på vad läns museet bör satsa på mer långsiktigt. En viss skiljelinje finns dock, precis som i frågan om läns museets roller, mellan kommuner som har ett eget museum och de kommuner som inte har det. Sundsvall, exempelvis, trycker inte lika hårt på att läns museet ska arbeta fram färdiga paketlösningar då de anser att deras behov är tillgodosedda av den museiverksamhet som redan finns i kommunen.

Flera kommuner trycker också på vikten av ett varierande och brett utbud. Detta, tillsammans med ökad digitalisering, närhetsprincipen och skolans måluppfyllelse, relaterar starkt till begrepp som tillgänglighet och likvärdighet. Dessa begrepp användes också vid flera samtal och tycks centrala och viktiga för både skol- och kulturchefer. Härnösands kommun förde fram demokratiaspekterna på ett tydligt sätt och menar att både källkritik och normkritik bör vara självklara perspektiv för läns museets pedagogiska verksamhet gentemot skolan.

Vilka kortsiktiga mål och aktiviteter gynnar skolornas uppdrag?

De kortsiktiga och långsiktiga målen gick ofta in i varandra i de samtal som genomförts, men några konkreta och kanske mer kortsiktiga mål som nämnts är:

- Öka synligheten, förbättra webben och informera mera
- Erbjudna tidsresor, studielådor eller andra liknande aktiviteter som bryter mot elevernas "vanliga" skoltillvaro
- Samverka med biblioteken i de olika kommunerna

Digitalisering⁵

Hur ställer ni er till museet som en fysisk lärmiljö kontra digital lärmiljö? Vilka tankar har ni kring digitalisering av museets pedagogiska verksamhet?

Såsom redan tidigare nämnts är representanterna för kommunernas utbildnings- och kulturförvaltningar mycket positiva till ökad digitalisering. Särskilt kommuner som finns på längre geografiskt avstånd vill se ett ökat utbud av digitala aktiviteter hos läns museet. Digitalisering ses dock som något positivt oavsett om kommunen har nära till museet eller inte.

Vid flera samtal uttrycks de digitala inslagen som ett viktigt komplement, men också som ett reellt alternativ till det fysiska mötet. Flera uttrycker sig positivt kring virtuella lärmiljöer, då

⁵ Här ses digitalisering som en process där människor utifrån sitt agerande medverkar till användandet av teknik i olika former för att utveckla organisationer och samhälle. Digitalisering kan förenklat säga innehålla tre dimensioner; saker, sätt och samhälle. Se Gidlund (2019), s. 7.

detta relaterar till barn och ungas verklighet i dagens samhälle. "Barnen är experterna, utgå från dem", säger en representant för en av kommunernas skolförvaltningar.

Formerna för de digitala inslagen kan gärna variera. I samtalen nämns förstås digitala lärresurser i form av material från museet och lärarhandledningar som viktiga inslag. En person nämner FAQ om kulturarv för både elever och lärare. En annan för fram fördelarna med att tillgängliggöra människors berättelser vid sidan av fakta, vilket lämpar sig utmärkt att göra digitalt. Hela skolprogram skulle kunna tas fram i samarbete med lärare/skolor.

Virtuella möten eller virtuella verkstäder är ett annat inslag av digitalisering som berörs i samtalen och då kan det handla om möten med både lärare och hela skolklasser. Varför inte digitala utbildningsträffar för lärare, kanske just i nätverksformat?

Flera anser att ökad digitalisering är en god idé för pedagogisk utveckling och samverkan i stort och ställer frågan om länsmuseum eller regionen skulle kunna driva ett sådant större digitaliseringsarbete? Detta skulle ge ett större helikopterperspektiv kring vad som pågår i länet och öka förutsättningarna för ett kontinuerligt erfarenhetsutbyte.

Nätverk för kulturarvspedagogiska frågor inom länet

En idé är att starta ett nätverk för kulturarvspedagogik inom länet; vad anser du om det och på vilken nivå bör ett sådant nätverk verka i så fall?

Idén om ett nätverk för kulturarvspedagogiska frågor inom länet har tagits emot positivt av de flesta som intervjuats. Flera nämnde detta redan innan frågan ställdes.

En kommun är dock tveksam till nätverksidén och menar att deltagaren ofta får ut för lite för den tiden som hen satsar. De undrar vilket syfte och vilket mandat ett sådant nätverk skulle kunna ha och vad den egentliga effekten skulle bli för skolbarnen? I en annan kommun finns det olika åsikter då skolchefen är tveksam, medan kulturchefen är positiv till ett nätverk. Ett annat hinder som nämns i några av samtalen är, förutom tidsaspekten, att det kan finnas en viss trötthet gentemot nätverk då många redan ingår i flera nätverk. Skulle det gå att slå ihop detta med ett redan existerande nätverk?

De flesta uppskattar dock idén i sig, men åsikterna skiljer sig angående vilken nivå eller vilken målgrupp ett nätverk i så fall bör fokusera på. Tre representanter för kommunerna, och då övervägande från kultursidan, anser att det i så fall borde vara ett nätverk för kulturarvsinstitutioner och museipedagoger för att främja det kulturarvspedagogiska arbetet i länet. Fyra andra kommuner menar att det hellre ska vara ett nätverk för lärare, så att frågorna kommer så nära skolverksamheten som möjligt.

Skulle det kunna vara möjligt att starta ett nätverk där det finns ett gemensamt forum för kulturarvspedagogik, en mötesplats för kulturarvspedagoger och skolans pedagoger, men även egna forum eller underavdelningar för bägge yrkesgrupper?

Lokala platser i länet

Det finns önskemål om att länsmuseum ska i sin pedagogiska verksamhet gentemot skolan lyfta lokala platser i länets alla sju kommuner. Vad skulle kunna vara intressant att lyfta i just din kommun?

Den här frågan kom ofta upp i samband med att de långsiktiga målen för länsmuseumets verksamhet diskuterades. Alla kommuner är positiva till förslaget och flera kommuner lyfter

också särskilda platser som de tänker skulle kunna vara intressanta att välja ut. Här nämner några kommuner även hembygdsföreningarna som möjliga samverkanspartner.⁶

Flera utvecklar sina svar angående frågan om lokala platser. En av de intervjuade personerna menar att det här sättet att arbeta blir särskilt viktigt för de barn och de skolor som inte har kulturmiljöer i sin omedelbara närhet. En annan menar att skapa aktiviteter och lärresurser kring lokala platser kan absolut funka, men det behöver verkligen göras attraktivt. Pedagogiken behöver vara välgenomtänkt och det behöver vara nära på riktigt, där barnen finns. Det beror också på vilken ålder barnen har. Vidga perspektivet ju större barnen är, närmare lokal-samhället för de minsta. Ett konkret förslag var också att samverka med biblioteken om läns-museet vill jobba med lokala platser i länet.

En av skolcheferna problematiserar förslaget ytterligare utifrån sitt perspektiv. Han tror att skolor och lärare skulle absolut kunna vara intresserade, men även här kan likvärdigheten vara i riskzon då det är läraren som i slutändan bestämmer hur hen vill lägga upp sin undervisning. Risken blir att endast de väldigt engagerade lärarna nappar på idén. En annan kommuns representant, också från skolsidan, är fundersam och menar att förslaget i sig inte är dåligt men att det behöver förankras hos pedagogerna innan det läggs ut mycket tid på att skapa sådana skolprogram.

En viktig positiv aspekt med att jobba mer lokalt, enligt en av de intervjuade, är att samisk historia skulle kunna lyftas mer på ett naturligt sätt. Detta är särskilt viktigt ur demokratisynpunkt.

Ytterligare en intressant aspekt, som inte diskuterades vid intervjuerna men som anknyter till frågan om lokala platser i länet, är analogt material från tidigare projekt som läns museet genomfört. Ett exempel är projektet *Sju flickor i en ring*, som nämnts vid samtal med anställda vid Västernorrlands museum och i rapporten *Pedagogisk verksamhet 2015–2019* (Nordlund & Öhman 2019). Projektet pågick under 1980- och 1990-talen och gick ut på att implementera skolprogram med tillhörande material och föremål om sju flickor från sju olika tidsepoker och sju olika platser i länet (en för varje kommun). Idén är god och materialet används även idag, utan att läns museet själv aktivt medverkar. Skulle befintligt material kunna omarbetas, fräschas upp och tillgängliggöras digitalt? Detta kan vara bra att ha i åtanke då läns museet sätter mer detaljerade planer för hur den pedagogiska verksamheten mot skolelever ska bedrivas i framtiden. Kanske kan det vara resursmässigt klokt att titta på äldre material, så att inte varje hjul i den pedagogiska vagnen behöver uppfinnas på nytt?

Övrigt

En fråga som kom upp under några av samtalen och som på ett tydligt sätt relaterar till det här projektet var att det borde göras en behovsanalys direkt mot skolor och lärare. Om läns museets insatser ska ha en märkbar effekt så bör museet i dialog med skolpedagoger göra en analys av vad de önskar och vad de behöver. Att hålla dialogen enbart på chefsnivå ansågs inte helt tillfredsställande. Enligt en sökning via databasen www.skollistan.eu finns det 139 grundskolor, inklusive grundsärskolor, i länet. Det är naturligtvis ett enormt krävande arbete att nå pe-

⁶ Som ett exempel med en välfungerande samverkan med hembygd sföreningar kan nämnas Tierps kommun som byggt upp *kulturarvstrappan*, ett kulturarvsprogram för grundskolan som innebär att alla elever får besöka det lokala kulturarvet en gång per läsår under hela grundskolan. Se www.tierp.se/tierp.se/kultur-fritid-och-friluftsliv/for-barn-och-unga/kulturarvstrappan---elever-upptacker-sin-lokala-historia.html

dagoger vid samtliga skolor, och lägger vi till gymnasieskolor så är vi uppe i 165 skolor i länet. Men skulle det finnas möjlighet att planera för en fördjupad behovsanalys, med pilotskolor från F-9 verksamheten från alla kommuner i länet? Med exempelvis SO-lärare i fokus till att börja med? Det skulle också vara viktigt och positivt att få med elevperspektivet, särskilt med tanke på att digitalisering bör vara en central del i strategin för läns museets pedagogiska verksamhet. Precis som det uttrycktes vid ett av samtalen, det är eleverna som vet vad som funkar, det är de som är experterna.

En annan fråga som kom upp i flera samtal var gratis bussresor. En av framgångsfaktorerna som kom fram i intervjuerna med museipedagoger under omvärldsanalysen våren 2020 (delstudie 1) var gratis bussresor, tillsammans med breddat utbud och ökad kommunikation via nätverk. Här framkom olika åsikter. Flera kommuner i närheten av Härnösand tycker att det skulle vara mycket positivt med gratis bussresor, vilket skulle öka möjligheterna för skolelever att besöka läns museet rent fysiskt. Ånge, som ligger geografiskt längst borta, menar att gratis bussresor skulle göra varken till eller från, då det ändå tar för mycket tid att resa till Härnösand. Örnsköldsviks kommuns representanter var inne på liknande tankar, skolor som ligger norr om Örnsköldsvik skulle troligtvis inte prioritera att resa till Härnösand, även om det skulle erbjudas gratis resor. Därmed kan vi dra slutsatsen att en satsning på enbart gratis bussresor troligen inte skulle öka likvärdigheten i länet, utan snarare minska den. Antalet fysiska besök på läns museet skulle med hög sannolikhet öka, men samtidigt skulle läns museet inte kunna förvänta sig att nå skolelever som har ett längre geografiskt avstånd till Härnösand. Däremot kan det vara klokt att inte avfärda idén helt. Kan det vara så att läns museet behöver ha olika strategier för olika delar av länet? Kan elever som inte kan ta sig till Murberget nås via andra metoder såsom uppsökande verksamhet eller digitala skolprogram för lokala platser? Det kan vara klokt att vara flexibel och arbeta utifrån de olika förutsättningarna som kommunerna uppenbarligen har, enligt de genomförda intervjuerna med representanter för skol- och kulturförvaltningarna i länets kommuner.

Sammanfattande analys

Sammanfattningsvis kan det konstateras att intervjuerna i den här delstudien gett ett mycket intressant och värdefullt bidrag till utredningen. Det är tydligt att kommunerna har en del gemensamma intressen, men också specifika önskemål och behov. De likheter som finns kan sammanfattas i att samtliga kommuner är positiva till ökad samverkan och ökad digitalisering. Även närhetsprincipen, att läns museet ska arbeta mer lokalt i kombination med digitala arbetssätt, lyfts av nästan samtliga kommuner. Något som också kan tolkas som en gemensam önskan är att läns museet ska arbeta närmare läroplanen och med en ökad bredd och variation av aktiviteter. Dessa aspekter (ökad digitalisering, närhetsprincipen, koppling mot läroplan och breddad variation) kan samtliga relateras till begreppen tillgänglighet, likvärdighet och demokrati som också finns med i läns museets övergripande målbild.

Kommunerna som ligger närmare Härnösand skulle gärna besöka Murberget om förutsättningarna fanns, medan de kommuner som ligger längre bort har svårt att resa oavsett. De sistnämnda kommunerna önskar också oftare färdiga paketlösningar som kan användas oavsett om du kan besöka läns museet eller ej. Kommunerna med egna stadsmuseer har inte lika stora behov av samverkan med läns museet som andra, mindre kommuner. Kommunerna med egna stadsmuseer är större till sin storlek och känner troligtvis att utbudet av kultur för skolelever är tämligen god. Läns museets aktiviteter kan då kännas perifera, men ett tydligt intresse för samverkan finns ändå men kanske hellre på andra sätt.

När svaren i intervjuerna relateras till den tidigare delstudien (omvärldsanalys av länsmuseumernas hemsidor med efterföljande intervjuer med museipedagoger) så kan vi se flera intressanta paralleller. Digitalisering är utan tvekan en het potatis just nu, i och med coronakrisen, och det ser ut som att fler läns museer vill utveckla sin digitala verksamhet idag och i framtiden. Flera läns museer nationellt nämner också aspekter som variation av aktiviteter, uppsökande verksamhet och koppling mot läroplan(er) då vi talar om framgångsfaktorer för den pedagogiska verksamheten vid museerna. Det här korrelerar också med det som efterfrågas av kommunerna i Västernorrland. Några andra framgångsfaktorer som kom fram i intervjuerna i den första delundersökningen var nätverk mellan regionen, läns museet och kommuner samt gratis bussresor. Dessa aspekter efterfrågas inte i lika hög grad av kommunerna i Västernorrlands län, men ska kanske inte heller avfärdas som möjliga vägar att gå. Läns museet bör enligt utredaren hålla sig öppen för flexibla lösningar för de olika delarna av länet.

Referenser

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2. uppl.) Malmö: Liber.

Dalen, Monica (2008). *Intervju som metod*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.

Gidlund, Katarina (2019), *Lilla digitaliseringsboken*. Mittuniversitetet: Forum för digitalisering.

Dnr YLM 2021/14

**VÄSTER
NORRLANDS
MUSEUM**